

CHET TILLARINI O'QITISHDAGI METODLAR: NAZARIYA VA AMALIIYOT UYG'UNLIGI

Hafizov Najmiddin Abdurashidovich

*Renessans ta'lim universiteti "Xorijiy til va adabiyoti" kafedrası
arab tili fani assistent o'qituvchisi*

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17933985>

Chet tillarini o'qitish uslublari — til o'rganishda foydalaniladigan nazariy va amaliy yondashuvlar majmuasidir. Har bir metod o'ziga xos yondashuvga ega bo'lib, talabalarning ehtiyoji, maqsadlari va til o'rgatish muhitiga qarab tanlanadi.

Zamonaviy jamiyatda chet tillarini o'rganish zarurati kundan kunga ortib bormoqda. Axborot almashinuvi, ilm-fan, texnologiya, biznes va turizm kabi sohalarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun chet tilini bilish muhim omilga aylangan. Natijada til o'rganish metodlariga bo'lgan e'tibor ham kuchaydi. Ta'limdagi metodik yondashuvlar faqat bilim berish vositasi emas, balki o'rgatuvchi va o'rganuvchining faol muloqoti, tilga bo'lgan munosabati va motivatsiyasini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi.

Har bir metod o'z davrining ehtiyojlariga mos yaratilgan bo'lib, ularning to'g'ri qo'llanilishi til o'rgatish samaradorligini belgilab beradi. Bugungi globallashuv davrida chet tillarini bilish zamonaviy inson uchun zarur ko'nikmaga aylangan. Ayniqsa, ingliz, nemis, fransuz, koreys va xitoy tillariga bo'lgan ehtiyoj yildan-yilga ortib bormoqda. Shu sababli chet tillarini samarali o'qitish va o'rganish muhim masalaga aylandi.

Til o'rganish jarayonida turli metod va yondashuvlar qo'llaniladi. Har bir metod o'zining maqsadi, vositalari va natijalari bilan ajralib turadi. Mazkur maqolada chet tillarini o'qitishdagi asosiy metodlar tahlil qilinadi hamda ularning afzallik va kamchilik jihatlari yoritib beriladi.

Quyida keng tarqalgan asosiy metodlar, ularning o'ziga xosligi, afzalliklari, kamchiliklari va zamonaviy ta'limdagi roli haqida fikr yuritiladi.

1. Grammatika-tarjima metodi (GTM)

Bu metod asosan yozma tilni o'rgatishga qaratilgan bo'lib, klassik tillarni (lotin, yunon) o'qitish tajribasidan kelib chiqqan. Unda grammatik qoidalar yodlanadi va matnlar ona tiliga tarjima qilinadi. Masalan, o'quvchilar ingliz tilidagi maqolani o'qib, uni o'zbek tiliga tarjima qiladi va har bir grammatik qoidani alohida tahlil qiladi.

Afzalliklari: grammatik bilimlar chuqur o'zlashtiriladi, tarjimonlikka tayyorlashda foydali.

Kamchiliklari: og'zaki muloqot ko'nikmalari yetarli rivojlanmaydi, darslarning monotonligi motivatsiyani pasaytirishi mumkin.

2. To'g'ridan-to'g'ri metod (Direct Method)

Bu metodda ona tilidan foydalanilmaydi. Grammatika kontekst asosida, ya'ni misollar orqali tushuntiriladi. So'zlashuv va tinglashga katta urg'u beriladi. Masalan, "This is a pen" jumlasini tasvirli kartalar yordamida izohlanadi, tarjima qilinmaydi.

Afzalliklari: tilni tabiiy o'rganishga yordam beradi, so'zlashuv qobiliyati tez shakllanadi.

Kamchiliklari: nazariy grammatikani tushunish qiyinlashadi, boshlang'ich bosqichda tushunmovchiliklar yuzaga kelishi mumkin.

3. Audiolingval metod

Bu metod Ikkinchi jahon urushi davrida harbiy tarjimonlar tayyorlash uchun ishlab chiqilgan. Unda takrorlash, audio yozuvlar va dialoglar asosiy o'rin tutadi. Talabalar "Where are you from?" savoliga avtomatik tarzda "I am from Uzbekistan" deb javob berishga o'rgatiladi.

Afzalliklari: talaffuz va tinglash ko'nikmalarini rivojlantiradi, strukturaviy fikrlashni shakllantiradi.

Kamchiliklari: ijodiy muloqot rivojlanmaydi, yodlashga haddan tashqari tayanadi.

4. Kommunikativ metod (Communicative Language Teaching)

Bu yondashuvda asosiy e'tibor muloqotga, ya'ni tilni real hayotda qo'llash qobiliyatiga qaratiladi. Darslar real vaziyatlar asosida tashkil etiladi: restoranda ovqat buyurtma qilish, do'konda savdolashish, intervyuda qatnashish kabi rolli o'yinlar qo'llaniladi.

Afzalliklari: tirik tilni o'rgatadi, o'rganuvchi markazda bo'ladi.

Kamchiliklari: grammatik bilimlar yuzaki bo'lishi mumkin, darsni rejalashtirish ko'proq vaqt talab etadi.

5. Tabiiy yondashuv (Natural Approach)

Bu metod bolalar tilni qanday o'zlashtirsa, shunday ketma-ketlikda olib boriladi: avval tinglash, so'ng gapirish, keyin yozish. Boshlang'ich bosqichda talabalar grammatik qoidalardan xoli holda tinglaydi va tushunganlarini ifodalaydi.

Afzalliklari: stresssiz, muloqotga yo'naltirilgan, tabiiy o'rganish muhiti yaratadi.

Kamchiliklari: grammatikani anglash kechikadi, nazorat qilish murakkabroq.

6. Vazifaga asoslangan o'rganish (Task-Based Learning)

Bu yondashuvda talabalar real hayotiy vazifalarni bajarish orqali tilni o'rganadilar. Masalan, "chet elga sayohat uchun onlayn chipta band qilish" kabi topshiriqlar beriladi.

Afzalliklari: hayotiy ko'nikmalar shakllanadi, amaliy faoliyatga yo'naltiriladi.

Kamchiliklari: baholash murakkab, barcha talabalar uchun birdek mos bo'lmasligi mumkin.

Metodlar taqqoslanishi

FILOLOGIK TADQIQOTLAR TARAQQIYOTI VA TA'LIM MUAMMOLARI

MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIIY-AMALIY KONFERENSIYA

Metod nomi	Asosiy xususiyatlari	Afzalliklari	Kamchiliklari
Grammatika-tarjima	Qoidalar va tarjima	Grammatika chuqur o'zlashtiriladi	Og'zaki nutq sust
To'g'ridan-to'g'ri metod	Faqat o'rganilayotgan til	So'zlashuv rivojlanadi	Grammatikani tushunish qiyin
Audiolingval metod	Takrorlash va dialoglar	Tinglash va talaffuz kuchayadi	Ijodiylik cheklangan
Kommunikativ yondashuv	Real muloqot	Muloqot ko'nikmalari rivojlanadi	Grammatik bilimlar yuzaki
Tabiiy yondashuv	Bosqichma-bosqich o'rganish	Tabiiy va stresssiz	Natija sekin
Vazifaga asoslangan o'rganish	Real vazifalar	Tilni hayotda qo'llash	Nazorat murakkab

Zamonaviy metodlarga qo'shimcha ravishda texnologik yondashuvni ham alohida ta'kidlash lozim. Bugungi kunda axborot texnologiyalari — sun'iy intellekt, mobil ilovalar, interaktiv platformalar, videodarslar va virtual sinflar — chet tilini o'rganish samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda. Duolingo, Quizlet, Memrise, BBC Learning English kabi platformalar turli metodik yondashuvlarga asoslangan vositalarni taqdim etadi.

Xulosa

Chet tillarini o'rganishda yagona mukammal metod mavjud emas. Har bir metod o'ziga xos afzallik va kamchiliklarga ega. Eng samarali natijaga erishish uchun o'qituvchi o'quvchilarning yoshi, bilim darajasi, maqsadlari va o'quv muhitini hisobga olgan holda metodlarni kombinatsiyalash orqali darsni tashkil etishi lozim. Tilni faqat grammatika asosida emas, balki muloqot, tinglash, o'qish va yozish faoliyatlarini uyg'unlashtirib o'rganish yuqori samaradorlikni ta'minlaydi.

Tavsiyalar

1. O'quvchining yoshi, darajasi va maqsadiga mos metod tanlash.
2. Grammatikani muloqot bilan uyg'unlashtirish.
3. Interaktiv texnologiyalardan foydalanish (audio, video, ilovalar).
4. Muloqotga asoslangan topshiriqlarni ko'paytirish.
5. Har bir metodning afzalliklaridan maqsadli foydalanish.

Tavsiya etilgan adabiyotlar.

1. Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching*. Pearson Education.
2. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.
3. Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching*. Longman.
4. Larsen-Freeman, D. (2000). *Techniques and Principles in Language Teaching*. Oxford University Press.
5. O'zbek tilshunosligi va xorijiy tillar metodikasi bo'yicha ilmiy maqolalar (TDIU, O'zMU nashrlari).